

Mälikşa

Category: Kitapcy,Taryhy şahslar
написано kitapcy | 23 января, 2025
Mälikşa MELİKŞÂH

Melikşâh döneminde Büyük Selçuklu Devleti en geniş sınırlarına ulaşmıştır. Devletin sınırları Anadolu'dan Umman'a, Kafkaslar'dan Hindistan önlerine kadar uzanmıştır (10.000.000 km²). Yirmi yıllık saltanatında (1072-1092) tarihte benzeri az görülen bir huzur, saadet, refah ve mutluluk devri yaşanmıştır.

Sultan Melikşâh devrinde Büyük Türk Hâkanlığı'nın ihtişamı, zaferleri ve siyasi durumu

Malazgirt Zaferinden bir yıl sonrası Büyük Türkmen Hâkanlığı, yani Büyük Selçuklu Devletinin kurucusu Sultan Alp Arslan hain bir suikast sonucu 1072 yılında şehit edilmişti.

Oğlu Melikşâh 6 Ağustos 1055'te doğmuş ve 9 yaşında vezir Nizâmülmülk'ün yanında savaşa katılmıştır. 20 Kasım 1092'de de ölmüştür. Vefatında 37 yaşındaydı. Şehzâdeliğinde Türkmen ordusu ile beraber Kars çevresinde bulunmuştu. Sultan Alp Arslan Cend'e (Kazakistan, Aral Gölü-Cend Gölü) dedesi Selçuk Bey'in mezarını ziyaret edip Horasan'a dönünce, 1066 Temmuzunda Melikşâh'ın resmen velâahdlığını ilân eden bir merasim tertipledi.

Sultan Alp Arslan hain bir suikast sonucu öldürüldüğünde 17 yaşında tahta çıktı. Melikşâh, Selçuklular'dan Tuğrul Bey ve Alp Arslan'dan sonra Büyük Türk Hâkanı olan 3. Sultandır. Bütün saltanatı boyunca babasının veziri (başbakanı) Nizâmülmülkü'ü mevkiinde bırakmış, makamından emin olan bu büyük devlet adamı, Büyük Türk Hâkanlığı'nı asırlarca Türk İslâm devletlerine örnek olacak, hattâ Anadolu Selçukluları yoluyla Osmanlılara tesir edecek mükemmeliyette teşkilâtlandırmış ve siyasi fikirleri üzerinde Siyaset-Nâme adlı Farsça ölümsüz eserini yazmıştır.

Amcası Kirman Meliki Kavurt; Sultan Melikşâh'a karşı ayaklanıp Büyük Türk Hâkanlığı tahtına oturmak istediye de yenilerek öldü. Bu suretle Kirman Selçuklu Melikliği, sıkı bağlarla Melikşâh'ın taht şehri Isfahân'a bağlandı. Fırsattan faydalanan Gazneliler de hâlâ Selçuklularla mücadeleden vazgeçmemişlerdi. 1073 Ocak ayında Melikşâh'ın amcası Melik Osman'ı Çiğilkerd meydan muharebesinde bozguna uğratıp esir ettiler.

Karahanlılar da Selçuklular'a karşı vaziyet aldılar. Bunun üzerine; Karahanlılar'ın üzerine yürüyen ve Mâverâünnehir'e giren, Semerkand'a yaklaşan Selçuklular, Karahanlılar'a baş eğdirdiler.

Sultan Melikşâh, Batı Karahanlı Kağanını Semerkand tahtında yerinde bıraktı. Bu suretle Batı Karahanlılar yani Mâverâünnehir, Büyük Türk Hâkanlığı'na katıldı. Bundan telaş eden Gazneliler de savaşa vesile vermemek için Sultan'ın amcası Melik Osman'ı, elçiler ve pek ağır hediyelerle Melikşâh'a gönderdiler. Anadolu'nun fethi ve Yakın Doğu meseleleriyle uğraşmak ve Gazneliler'le savaşmak istemeyen Sultan Melikşâh sulha razı oldu. İki büyük Türk İmparatorluk Hânedânı arasında sıkı akrabalık bağları kuruldu. Melikşâh'ın kızı Gevher Hatun'la Gazne Veliahdı Mes'ud nişanlandılar. Bundan sonra Melikşâh, Kutalmışoğlu Süleyman Şâh'ın Anadolu'yu fethetmesini dikkatle takip etti ve her türlü yardımı ve yüzbinlerce Oğuz göçmenini yollayarak Türkiye Devleti yani Anadolu Selçuklu Türkmen Devletinin kurulmasını temin etti.

Oğuzlar'ın Yıva boyu beylerinden Melik Atsız, Sultan Melikşâh devrinde de Fâtımîler'den Doğu Akdeniz kıyılarını aldı ve böylece Fâtımîler'i Afrika kıt'asına atmak ve Sina çölüne kadar sürmek işi muvaffakiyetle bitirildi. 10 Haziran 1076'da üçüncü Selçuklu muhasarasına dayanamayıp teslim olan Şam'da Cuma hutbesinde Fâtımî Halifesinin adı kaldırıldı. Abbâsî Halîfesi ile Büyük Türk Hâkanı Melikşâh'ın isimleri zikredildi. Suriye, Filistin, Hicaz ve Yemen'in Fâtımîlerden temizlenmesi ve Sunnî otoritenin teessüsü İslâm tarihinin önemli hâdiselerindendir. Selçuklu geleneği içinde yetişip onu takip eden Salâhaddin Eyyûbî, Fâtımîler'i Mısır'dan kovup bu

işî tamamlayacaktır. Atsız'ın 1077'de Mısır'a yapmak istediği teşebbüs, bozgunla bitmişti.

Sultan Melikşâh'ın mutlaka şahsen ele alacağı Mısır'ın fethi projesi, anî ölümü ile gerçekleşmedi. Atsız'ın bozulması üzerine Sultan Melikşâh, Suriye'yi kardeşi Tutuş'a verdi. Suriye Selçuklu Sultanlığının ilk hükümdarı oldu. Melik Tutuş, Artuk Bey'in de teşvikiyle Kutalmışoğlu Süleyman Şâh'la bozuşup Antakya'dan sonra Haleb'i de Türkiye devletine katmak isteyen Süleyman Şâh'ın bozulup ölümüne sebebiyet verdiği için, ağabeyi Melikşâh tarafından bir nâme ile şiddetle azarlandı ve Anadolu Fâtihî'nin vakitsiz kaybı karşısında üzüntülerle karşılaştı.

1085 yılında Diyarbekir'i (Diyarbakır) ele geçirmeleri sonucu Mervaniler Devleti yıkıldı. Ertesi yıl Suriye seferine çıkan Melikşâh; Urfa, Menbic ve Halep kalelerinden sonra Akdeniz'e dayandı. Buradaki denizden aldığı kumları İran'a götürüp babası Alp Arslan'ın mezarına serpti ve »Babacığım! İşte sana müjde, henüz bir çocuk olarak bırakmış olduğun oğlun, Allah'ın izniyle dünyayı baştan sona fethetmiştir» dedi.

1086 Aralık ayında Sultan Melikşâh, Yakın Doğu işleriyle daha yakından uğraşmak üzere bizzat Haleb'e geldi. Süveydiye'de engin Akdeniz'i görünce, bu derece muazzam zaferleri nasîb ettiği için Tanrı'ya şükür etti. 13 Mart 1087'de ilk defa olarak Bağdad'a geldi. Kızı Mâhmelek Hatun'u, Halîfe Muktedî ile evlendirdi. 1091'de Bağdad'ı ikinci ziyaretinde Mısır'ın fethini emrettiyse de, ölümü üzerine bu iş bir asra yakın bir müddet Salâhaddin Eyyûbî'ye kadar gecikti. 1076'da Sultan Melikşâh Kafkasya'ya geldi. 1078'de tekrar Kafkasya'ya gelerek Kafkas Dağları'na kadar ve Hazar'ın batısındaki ülkeleri Büyük Türk Hâkanlığı'na kattı. Büyük Türk Hâkanlığı hududu, Hazar'ın kuzeyinde Astırhan'a yaklaştı. Gürcistan (Kütayis) Kralı Giorgi Krallığının ortadan kaldırılmaması için Isfahân'a gidip arz-ı tâzîmat (övgü, hürmet ve saygı) eyledi.

Sultan Melikşâh, amcası Yâkutî'nin oğlu Melik İsmail'e bütün Kafkasya eyaletlerinin melikliğini verdi. Bundan sonra Sultan Melikşâh tekrar doğuya, Orta Asya'ya Türkistan'a döndü. Mâverâünnehir'e giren Hâkan, Buhârâ ile Semerkand'ı aldı ve

Batı Karahanlı kağanı Ahmed Han'ı esir etti. İsfahân'a götürülen Ahmed Han; Sultan Melikşâh'ın Karahanlı Prensesi olan ve Hâkan'ın üzerinde nüfuzu bulunan zevcesi Terken Hatun'un ricaları üzerine affedildi ve tekrar Mâverâünnehir'e 'han' olarak atanarak Semarkand'a yollandı.

Bu suretle Batı Karahanlılar kesin şekilde ve sıkı bağlarla İsfahân'a bağlandılar. Sıra Doğu Karahanlılar'a yani Kâşgar bölgesine gelmişti. Sultan Özkend'e gelince acele Kâşgar'dan yetişen Hârûn Bugra Han (Doğu Kağanı), Büyük Türk Hâkanı'nın huzuruna çıkıp arz-ı tâzîmat (övgü, hürmet ve saygı) eyledi. Karahanlılar'ı ortadan kaldırmayı düşünmeyen Sultan; Kâşgar'a gitmekten vazgeçti ve bu suretle Karahanlılar'ın Doğu Kağanlığı da sıkı şekilde Büyük Türk Hâkanlığı'na dahil oldu.

Sıra Gazneli İmparatorluğuna gelmişti. Bu iş, yani Hindistan'ın önemli kısmını da içine alan Türkmen Devletinin Büyük Türk Hâkanlığı'na katılması Sultan Melikşâh'ın çocukları devrinde gerçekleşti.

Sultan Melikşâh Mâverâünnehir'e bir sefer daha yaparak Türkistan'daki bazı ihtilâfları halledip döndü.

Arabistan yarımadasının daha sıkı bağlarla devlete bağlanması işi de gerçekleştirildi. Törşek, Çubuk, Yarınkuş Beyleri'nin kumandasında Türk ordusu, Hicaz'a geldi. Mekke ve Medine'ye girdi. 1092'de Yemen'e indi, Asîr'i, Yemen'i, Aden'i, Hadramût'u İmparatorluğa bağladı. Ummân ve Necd daha önceden fethedilmişti. Bu suretle büyük Arabistan yarımadası tamamen Büyük Türk Hâkanlığı'na katılmış oldu.

Nizâmiye Medreseleri adıyla büyük üniversitelerle Şiî propagandasını büsbütün kıran Nizâmülmülk'ün 15 Ekim 1092'de katlinden 36 gün sonra da Sultan Melikşâh en enerjik ve genç yaşında suikast sonucu öldürüldü. Bu suretle Mısır'ın fethi ve Gazneliler'in Büyük Türk Hâkanlığı'na bağlanması projeleri ortada kaldı. üçhaftadır Bağdad'da bulunan Sultan Melikşâh bu şehirde katledildi. Cenazesi İsfahân'a götürüldü, Medresenin yanındaki büyük türbesine gömüldü.

Bütün İslâm Devletlerini Büyük Türk Hâkanlığı'na bağlamak ve Anadolu gibi yeni kıt'alar da açmak isteyen Sultan Melikşâh; Türk cihan hâkimiyet mefkûresini iyice benimsemişti. Kendisine

tâbi “sultan”, “kağan” adını taşıyan Karahanlılar, Kutalmışoğlu Süleyman Şâh gibi İmparator titrini hükümdarlar bulunduğu için “Sultânul’l – Â’zam = En Büyük İmparator” titri ile anılıyordu. Her zaman muzaffer bir fâtih ve cihangir olduğu için ünvanları arasında “Ebu’l – Feth” de bulunuyordu (bu ünvanı Fâtih Sultan Mehmed de almıştır). Anadolu’nun zamanında fethedilmesi ve Türkiye Devletinin onun emriyle kurulması, Sultan Melikşâh’ın Türk tarihindeki mevkiini büsbütün müstesnâlaştırmaktadır. İmparatorluğunda titiz bir şekilde hâkim bulunan adalet zihniyetinden dolayı “Sultân’l – Â’dil ” ünvanı da taşımıştır.

Sultan Melikşâh zamanında Büyük Türk Hâkanlığı; görkem, huzur, refah seviyesinde zirveye çıktı

Sultan Melikşâh zamanında Büyük Türk Hâkanlığı’nın görkem ve azameti, huzur ve refahı ancak XVI. asırda cihangir Osmanlı hükümdarları devrinde aşılabilmıştır.

Büyük Türk Hâkanlığı ileride Sultan Sancar devrinde bağlı olan Gazneli ve Gurlu imparatorlukları da hesaba katılırsa, Selçuklu hânedânı çağında şu ülkeleri kaplıyordu:

İran, Afganistan, Narbada nehrine kadar bütün Hindistan (Bengal hariç), Doğu ve Batı Türkistan, Güney Kafkasya, Dağıstan, Anadolu, Irak, Suriye, Filistin, Lübnan, bütün Arabistan yarımadası, Batı Anadolu Adaları, bu ülkeler hemen hemen 15.000.000 km²’ye yaklaşmaktadır. Büyük Türk Hâkanlığı’nı, Karadeniz, Ege Denizi ve Marmara, Akdeniz, Kızıldeniz, Umman Denizi, Basra Körfezi, Hind Okyanusu çeviriyordu. Hazar, Aral, Balkaş iç göller halindeydi. Kuzeyden 55° arzdan güneyde 20° arza, doğudan 95° tulden batıda 25° tule kadar uzanıyordu. Çin ile Balkanlar, Kafkas dağları ile Umman Denizi arasındaydı.

Büyük Türk Hâkanlığı’nın bin yıllık rüyası tahakkuk etmiş; Türkler açık denizlere çıkmışlardı.

Sultan Melikşâh bir cihan imparatoru olarak her milletten ilim ve san’at adamlarına en büyük himayeyi gösterdi. Ona izafeten anılan “Celâlî Takvimini” meydana getirtti ki, bu takvim çok

önemli ıslahat kapsamı içindeydi. Devrinde Ömer Hayyâm, Kuşeyrî, Cüveynî, Gazzâllî, Mu'izzî, Lâmi'î, Ensârî, Beyhayık, Kâşgarlı Mahmud, Curcânî, gibi İslâm tarihinin en büyük ilim, felsefe, tasavvuf, edebiyat şahsiyetleri yetişti.

Sultan Melikşâh tahta çıktığı zaman Ordusunun her kademedede efradının ulufelerine (maaşlarına) büyük zam yapmıştı. Ayrıca cülûs bahşişi olarak da açıktan çok miktar para dağıtmıştı.

Süveydiye'de Akdeniz kıyılarında Allah'a hamd eden Sultan Melikşâh, Karadeniz'e erişince de kılıncını üç defa deniz suyuna ıslatmış, bu kılıcı babası Alp Arslan'ın Merv'de ki mezarına koyarken: " Müjdeler olsun baba, demiştir, Oğlun dünyanın sonuna kadar hâkim oldu!" demiştir.

Fakirleri- ilim ve san'at adamlarını korumak için devlet bütçesine 300.000 altın dinâr tahsisat konulmuştu. Bu tahsisata itiraz eden ve harbiye nâzırı makamında olan Kumlu Tâcümülk bir gün Sultan'a: "Bu tahsisat ordu bütçesine ilave edilse, Bizans sûrlarını açmak mümkün olur! " demiş fakat Sultan Melikşâh, muhtaçların ve âlimlerin korunmasının Bizans surlarını açmak derecesinde önemli bir devlet işi olduğunu cevabını verip kumandanını susturmuştur.

Türkiye İmparatorluğu'nun birinci devresinde Alâeddin Keykubâd, ikinci devresinde Kanûnî Sultan Süleyman ne ise Melikşâh'da 0 dur. Devri Türkler için bir saadet, huzur ve refah dönemidir. Hristiyan çağdaş tarihçilerin hakkındaki fikirlerinden birkaçını da kaydedelim:

Urfalı Mattheos diyor ki " Sultan Melikşâh Hristiyan tab'ası hakkında çok âlicenap ve merhametli idi. Tanrının lütfuna nail olmuştu. Devrinde Ermenistan rahat ve huzur içinde idi"

Anili (Kars) Samuel diyor ki " Sultan Melikşâh, imparatorluğun her tarafında sulh ve sükûn tesis etti. Tab'asından kimseyi ne incitti, ne de onlara rahatsızlık verdi. Davranış ve tutumları asil, düşünceleri yüksek, tavrı şahane idi. Bu gidişle Avrupa, Türkmenler'e tâbi olmakta gecikmeyecektir. – Haçlı seferleri başlamasa gecikmeyecekti. Fakat Haçlı Seferleri, bu işi Osmanlıları'na nasip etti.

Büyük Türkmen Hâkanlığı'nın yıllık bütçesi, Sultan Melikşâh devrinde 430.000.000 altın dinar idi ki, bu meblâğ, her halde

dünyanın geri kalan bütün devletlerin bütçesinin toplamını geçiyordu. Fevkalâde ganimetler ise bu miktarın dışındaydı. Büyük Türk Hâkanlığı ordusu, tâbi devletlerin kuvvetleri ile birlikte 1.000.000 kişiyi buluyordu ki, bu miktara ancak Osmanlılar ulaşabilmişlerdi.

Vezir (Başbakan) Nizâmülmülkü'ün bizzat meşgul olduğu ve adına izafeten “ Nizâmîye Medreseleri” denen üniversiteler... Bağdad, Isfahan, Basra, Nişâpûr, Herât, Merv, Belh, Âmul, Mûsul şehrinde kurulmuştu. Bu üniversiteler, İslâm âleminin öğretim sisteminde büyük bir inkilâp yaptı. Çünkü o zamana kadar camilerde Yüksek Öğretim yapıldı. Camiler ibadet ve eğitim maksadıyla kullanılırdı. Yüksek Öğretimin camilerden ayrılması ve teşkilâtlanması, Nizâmîye Medreseleri ile başlamıştır. Her medresenin büyük kütüphaneleri, misafirhaneleri ve çok zengin vakıfları vardı. Bazılarının ise hastaneleri de vardı.

İmar hareketlerine büyük paralar sarf edildi. Camiler, medreseler, hanlar, hamamlar...

Yükseköğretim bedava olduğu gibi, öğrenci ve talebeye yiyecek ve mesken de tahsis edilirdi.

Bağdad'daki Nizâmîye Medresesi'ne 60.000 altın dinar harcanmıştı. Bu medresenin vakıfları çiftlikler, köyler, hanlar, hamamlar olup bu vakıfların kıymeti yüzbinlerce dinardı.

Bağdad Nizâmiyesi'nin yıllık bütçesi 15.000 dinar idi. Buradan yetişen talebeler, en yüksek ilmi ve idari makamlara yükselmişlerdir. 1072'den 1083'e kadar 11 sene dünyanın en büyük üniversitesi olan Bağdad Nizâmiyesi'nin Rektörlüğünü büyük âlim Şîrazlı Cemâleddin Ebû-İshak yapmıştır. Bu âlimin cenaze namazını 6 Kasım 1083'te bizzat Halîfe kıldırmıştır.

Bağdad'dan sonra en büyük üniversite Nişâpûr Nizâmiyesi'nin başında büyük mutasavvıf İmâmu'l Haremeyn Ebu'l-Ma'lî Cüveynî bulunmuştur. 20 Ağustos 1085'te ölen bu rektörün dersini 400 talebe dinlerdi. Kelâm'ın (İslâm felsefesi) en büyük dâhilerinden biri olan Gazzâlî; 0 dönemin âlimlerinden Cüveynî'nin Nişâpûr Üniversitesinde yetişmiş talebesidir. 34

yaşında Bağdad'a gelen Gazzâlî Nizâmiye'ye müderris oldu. Sonradan o kadar şöhret ve hürmet kazandı ki Sultan Melikşâh'ın oğlu Sultan Sancar onu davet ettiği zaman, tahtının yanına koydurduğu bir tahta oturtturdu. (Ölümü: 19 Aralık 1111)

Bu devirde Sunnî mezheplerden Türkler'in sâlik olduğu Hanefî mezhebinin yanında Nizâmülmülk'ün mezhebi olan Şâfiî mezhebi de çok yayılmıştı. Hanbelîler de vardı. Mâlikîler, Afrika ve İspanya'da olup Doğu'da azaldı.

Sultan Melikşâh'ın yapılan suikast ile ölümü

Tarihte öyle büyük hükümdarlar vardır ki, kendisine hiç yakışmayan bir son yaşaya... İşte onlardan bir tanesi de... Sultan Melikşâh

Sultan Melikşâh'ın İslam'a ve dinin hizmetkârlarına da büyük hürmet gösterdiğini görüyoruz. Bağdat ziyareti esnasında Sultan; Musa Kâzım'ın, Maruf-u Kerhi'nin, Ahmed bin Hanbel'in ve İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin kabirlerini ve çölde Hazreti Ali ile Hüseyin'in meşhedlerini (şehidliklerini) ziyaret etmiştir. Halife Muktedî Melikşâh'a büyük ihtimam gösterir ve kendi binek atını Melikşâh'a gönderir, sarayda hususî hazırlanan şeref mevkiine geçmesinde ısrarcı olur. O ise halifeye hürmeten onun yanında ayakta durmayı tercih eder. Ulu sultan halifenin elini öpmek ister, ancak halife buna müsaade etmez ve hilafet mührü olan yüzüğünü ona verir. Melikşah da yüzüğü öper ve halifeye geri iade eder. Bilinir ki kızı Mahmelek'i de Muktedî ile evlendirir fakat daha sonra Mahmelek ile halife boşanır.

Nizâmülmülk'ün devletteki nüfuzunu ve Melikşâh'a olan yakınlığını çekemeyenler; İhtiraslar, fitne ve dedikodular Sultan Melikşâh ile Vezir Nizâmülmülk arasını açmak için uğraşmaktadır. 14 Ekim 1092'de Hasan Sabah'ın kurucusu olduğu Haşhaşi tarikatın bir üyesinin suikastı sonucu Nizâmülmülk öldürülür. Ardından 36 gün sonra Sultan Melikşâh da enerjik ve genç yaşında sinsi bir suikast sonucu katledilir.

20 Kasım 1092'de henüz 37 yaşında bir av sonrası ölen

Melikşâh'ın ölüm sebebine dair üç rivayet vardır. Bir kısım av mahallinde "hummâ-yı muhrika"ya yakalandığını, bir kısım yediği av etinden zehirlendiğini, bir kısım ise Terken Hatun'un planları neticesinde kasten suikast sonucu öldürüldüğünü söylemektedir. Her nasıl ölürse ölsün, yaşamında "âdil sultan" diye nâm salan ve yalnızca Müslümanlar tarafından değil gayrimüslimler tarafından da sevilen Melikşâh'ın ruhu şâd olsun.

Sultan Melikşâh Bağdat'ta iken Halife Muktedi ile arası açılır. Bu soğukluğun en büyük nedeni ise siyasi ihtiraslar ve dedikodulardır. Sultan ile Halifenin arası bu nedenle bozulur. Bunda Sultan Melikşâh'ın zevcesi Terken Hatun'un da payı olduğu düşünülmektedir. Halife Muktedi yaşananlar sonrası Sultan Melikşâh'tan Bağdat'ı derhal ve acilen terk etmesini ister. Üç haftadır Bağdad'da bulunan Sultan Melikşâh 10 gün süre ister. Ancak bu 10 günlük süre dahi dolmadan Sultan Melikşâh suikast sonucu zehirlenerek öldürülür. Bu zehirlenme olayında Nizamülmülk taraftarları ve Terken Hatun'un da payı olduğu düşünülür. İbnü'l Cevzi ve Ebü'l-Ferec zehirleyen kişinin kölelerden Hurdek olduğunu söylerler. Neticede Sultan Melikşâh bir suikast sonucu zehirlenerek öldürülmüştür. Sultan Melikşâh'ın zevcesi Terken Hatun'un başlattığı taht kavgaları sebebiyle Sultan Melikşâh'a merasim bile yapılamadı. Naaşı ise Isfahan'a vakıf eylediği medreseye defnedildi. Ardında ise Kaşgar'dan Boğaziçi'ne; Kafkaslar'dan Yemen'e kadar uzanan bir büyük imparatorluk bıraktı...

* * *

Sultan Melikşâh'ın sâhip olduğu ünvanlara kendisinden önce hiçbir sultan kavuşamamıştı. Yaptığı fetihlerde hiç mağlup olmadığı için "Ebü'l-feth"; sâhip olduğu ülkelerin genişliğini belirtmek için "Es-Sultânü'l-âzam, Sultânü'l- âlem, Şehinşâh-i âzam"; emrindekilere ve halkına âdil davranışından dolayı "Es-Sultânü'l-âdil" gibi lakapları dâimâ ismiyle beraber söylenmiştir. Nizâmülmülk onun hakkındaki düşüncelerini şöyle dile getiriyordu:

“Melikşah, Alp-Er-Tunga neslinden olup dindâr, âlimlere hürmet, zâhidlere iyilik, fakirlere şefkat ve halka adâlet gibi dünyada kimsenin hâiz olmadığı yüksek vasıflara sâhip bir cihân hâkimidir.”

Devrinde bütün Selçuklu ülkelerini îmar ettirmiş, halkı refaha kavuşturmuştur. Tertip ettirdiği takvim, Takvim-i Celâlî ismiyle bilinmektedir. Melikşah, yarım milyondan fazla askeri olan bir orduya, mükemmel derecede idâre edebilecek askerî bir dehâya da sâhipti. Melikşah'ın Veziri Nizâmülmülk ile tesis ettiği, idârî, askerî, toprak sistemi ve teşkilâtı, devrindeki ve sonraki Türk-İslâm Devletlerinde de tatbik edildi.

Melikşah'ın vefatından sonra yerine veliaht olarak bıraktığı Berkyaruk geçtiyse de Terken Hatun oğlu Mahmud'un tahta geçmesi için elinden geleni yaptı ve sonunda başarılı da oldu. Terken Hatun, halifeden, oğluna saltanat vermesini ve Bağdat'ta oğlunun adına hutbe okutulmasını istemişti. Halifenin cevabı ise şöyleydi: ‘‘Hükümdarlık kaidelerinin muhafazası, dikkatsiz ve baştan savma yapılacak bir iş değildir. Henüz altı yaşını geçmemiş olan Mahmud, nasıl yedi iklimi hâkimiyet altında tutup muhafaza edebilir?’’

Ali Alper ÇETİN,
Araştırmacı.

alialpercetin@hotmail.com

Kaynakça:

1) Yılmaz Öztuna: Büyük Türkiye Tarihi I. Cilt, Ötüken yayınevi, İstanbul 1977

*Yılmaz Öztuna'nın Büyük Türkiye Tarihi'nden yararlanılmıştır.

2) Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu: Sultan Melikşâh Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Ötüken Neşriyat 3. Baskı, 2019. Taryhy şahslar